

Titu Mairescu

Eminescu si poeziile lui

Tânara generatie româna se afla astazi sub influenta operei poetice a lui Eminescu.

Se cuvine dar sa ne dam seama de partea caracteristica a acestei opere si sa încercam totdeodata a fixa individualitatea omului care a personificat în sine cu atâta stralucire ultima faza a poeziei române din zilele noastre.

Pe la mijlocul secolului în care traim, predomna în limba si literatura româna o tendenta semierudita de latinizare, pornita din o legitima revendicare nationala, dar care aducea cu sine pericolul unei înstrainari între popor si clasele lui culte. De la 1860 încoace dateaza îndreptatea: ea începe cu Vasile Alecsandri, care stie sa destepete gustul pentru poezia populara, se continua si se îndeplineste prin cercetarea si întelegerea conditiilor sub care se dezvolta limba si scrierea unui popor.

Fiind astfel câstigata o temelie fireasca, cea dintâi treapta de înaltare a literaturii nationale, în legatura strânsa cu toata aspirarea generatiei noastre spre cultura occidentala, trebuia neaparat sa raspunda la doua cerinte: sa arete întâi în cuprinsul ei o parte din cugetarile si simtirile care agita deopotriwa toata inteligenta europeana în arta, în stiinta, în filozofie; sa aiba, al doilea, în forma ei o limba adaptata fara sila la exprimarea credincioasa a acestei amplificari.

Amândoua conditiile le realizeaza poezia lui Eminescu în limitele în care le poate realiza o poezie lirica; de aceea Eminescu face epoca în miscarea noastra literara.

I

Care a fost personalitatea poetului?

Viata lui externa e simpla de povestit, si nu credem ca în tot decursul ei sa fi avut vreo întâmplare dinafara o înrâurire mai însemnata asupra lui. Ce a fost si ce a devenit Eminescu este rezultatul geniului sau înnascut, care era prea puternic în a sa proprie fiinta încât sa-l fi abatut vreun contact cu lumea de la drumul sau firesc. Ar fi fost crescut Eminescu în România sau în Franta, si nu în Austria si în Germania; ar fi mostenit sau ar fi agonisit el mai multa sau mai putina avere; ar fi fost asezat în ierarhia statului la o pozitie mai înalta; ar fi întâlnit în viata lui sentimentala orce alte figuri omenesti - Eminescu ramânea acela, soarta lui nu s-ar fi schimbat.

Nascut la 15 ianuarie 1850 în Botosani, primind prima învatatura în gimnaziul din Cernauti, parasind la 1864 scoala pentru a se lua dupa trupa de teatru a d-nei Fanni Tardini prin România si prin Transilvania, parasind si aceasta trupa pentru a se arunca cu cea mai mare încordare în studii felurite la Viena, sustinut acolo si la Berlin în parte prin contributiile unor amici literari, numit între 1874 si 1876 revizor scolar si bibliotecar la Iasi, destituit si dat în judecata de guvernul liberal, însarcinat apoi cu redactia ziarului Timpul, încalzit din vreme, dar mai intermitent, de farmecul unor femei, de la care au ramas în poeziile lui câteva urme de par balai, de ochi întunecati, de mâni reci, de un nu stiu ce si nu stiu cum, lovit în iunie

1883 de izbucnirea nebuniei, al carei germen era din nastere, îndreptat întrucâtva la începutul anului 1884, dar degenerat în forma lui etica si intelectuala, apucat din nou de nemiloasa fatalitate ereditara, Eminescu moare la 15 iunie 1889 într-un institut de alienati.

La o privire superficiala, fuga lui Eminescu de la gimnaziu dupa o trupa de actori, darea lui în judecata, activitatea lui ca redactor de ziar, care adica nu s-ar putea explica decât prin necesitati materiale, lipsa de orice distinctii conventionale, de premieri academice, de decoratii s.c.l., toate aceste puse în legatura mai ales cu izbucnirea alienatiei mentale par a da vietii sale o culoare romantica, si unele reviste si ziare care l-au ignorat câta vreme era în toata vigoarea lui au gasit aci prilejul de a-si arata sentimentalitatea si de a acuza societatea româna, care ar fi lasat un asemenea om nebagat în seama si într-o mizerie din cauza careia ar fi innebunit.

Noi credem ca aceste apretieri sunt gresite.

Ceea ce caracterizeaza mai întâi de toate personalitatea lui Eminescu este o asa de covârsitoare inteligenta, ajutata de o memorie careia nimic din cele ce-si întiparise vreodata nu-i mai scapa (nici chiar în epoca alienatiei declarate), încât lumea în care traia el dupa firea lui si fara nici o sila era aproape exclusiv lumea ideilor generale ce si le însusise si le avea pururea la îndemâna. În aceea proportie tot ce era caz individual, întâmplare externa, conventie sociala, avere sau neavere, rang sau nivelare obsteasca si chiar soarta externa a persoanei sale ca persoana îi erau indiferente. A vorbi de mizeria materiala a lui Eminescu însemneaza a întrebuinta o expresie nepotrivita cu individualitatea lui si pe care el cel dintâi ar fi respins-o. Cât i-a trebuit lui Eminescu ca sa traiasca în acceptiunea materiala a cuvântului, a avut el totdeauna. Grijiile existentei nu l-au cuprins niciodata în vremea puterii lui intelectuale; când nu câstiga singur, îl sustinea total sau si-l ajutau amicii. Iar recunoasterile publice le-a despretuit totdeauna.

Vreun premiu academic pentru poeziile lui Eminescu, de a carui lipsa se plânge o revista germana din Bucuresti? Dar Eminescu ar fi întâmpinat o asemenea propunere cu un râs homeric sau, dupa dispozitia momentului, cu acel surâs de indulgenta miloasa ce-l avea pentru nimicurile lumesti. Regina României, admiratoare a poeziilor lui, a dorit sa-l vada, si Eminescu a avut mai multe convorbiri literare cu Carmen Sylva. L-am vazut si eu la curte, si l-am vazut pastrând si aici simplitatea încântatoare ce o avea în toate raporturile sale omenesti. Dar când a fost vorba sa i se confere o distinctie onorifica, un bene-merenti sau nu stiu ce alta decoratie, el s-a împotrivit cu energie. Rege el însus al cugetarii omenesti, care alt rege ar fi putut sa-l distinga? Si aceasta nu din vreo vanitate a lui, de care era cu desavârsire lipsit, nu din sumetia unei inteligente exceptionale, de care numai el singur nu era stiutor, ci din naivitatea unui geniu cuprins de lumea ideala, pentru care orce coborâre din lumea conventionala era o suparare si o nepotrivire fireasca.

Cine-si da seama de o asemenea figura înțelege îndata ca nu-l puteai prinde pe Eminescu cu interesele care ademenesc pe cei mai multi oameni. Luxul starii materiale, ambitia, iubirea de glorie nu au fost în nici un grad obiectul preocuparilor sale. Sa fi avut ca redactor al Timpului mai mult decât a avut, sa fi avut mai putin, pentru micile lui trebuinte materiale tot atât era. Numai dupa izbucnirea nebuniei, în intervalele lucide, în care se aratau însa felurite forme de degenerare etica, obisnuite la asemenea stari, devenise lacom de bani. Prin urmare, legenda ca mizeria ar fi adus pe Eminescu la nebunie trebuie sa aiba soarta multor alte legende: sa dispara înaintea realitatii.

Si nici munca speciala a unui redactor de ziar nu credem ca trebuie privita la Eminescu ca o sfortare impusa de nevoie unui spirit recalcitrant. Eminescu era omul cel mai silitor, vesnic cetind, meditând, scriind. Lipsit de orice interes egoist, el se interesa cu atât mai mult la toate manifestarile vietii intelectuale, fie scrierile vreunui prieten, fie studierea miscarii filozofice în Europa, fie izvoarele istorice, despre care avea cunostinta cea mai amanuntita, fie luptele politice din tara. A se ocupa cu vreuna din aceste chestii, a cugeta si a scrie asupra lor era lucrul mai potrivit cu felul spiritului sau. Si energia cu care a redactat Timpul, înaltimea de vederi ce apare în toate articolele lui, puterea neuitata cu care în contra frazei despre nationalismul liberal al partidului de la guvern a opus importanta

elementului autohton sunt o dovada pentru aceasta.

Cu o asa natura, Eminescu gasea un element firesc pentru activitatea lui în toate situatiile în care a fost pus. La biblioteca, pentru a-si spori comoara deja imensa a memoriei sale; ca revizor scolar, pentru a starui cu limpezimea spiritului sau asupra noilor metode de învatamânt; în cercul de amici literari, pentru a se bucura fara invidie sau a râde fara rautate de scrierile cetite; la redactia Timpului, pentru a biciui frazeologia neadevarata si a formula sinteza unei directii istorice nationale - în toate aceste ocupari si sfere Eminescu se afla fara sila în elementul sau.

Daca a înnebunit Eminescu, cauza este exclusiv interna, este înnascuta, este ereditara. Cei ce cunosc datele din familia lui stiu ca la doi frati ai sai, morti sinucisi, a izbucnit nebunia înainte de a sa si ca aceasta nevropatie se poate urmari în linie ascendenta.

De altminteri, si în vremea în care spiritul lui era în vigoare, felul traiului sau facuse pe amici sa se teama de rezultatul final. Viata lui era neregulata: adesea se hranea numai cu narcotice si excitante: abuz de tutun si de cafea, nopti petrecute în citire si scriere, zile întregi petrecute fara mâncare, si apoi deodata, la vreme neobisnuita, dupa miezul noptii, mâncari si bauturi fara alegere si fara masura; asa era viata lui Eminescu. Nu aceasta viata i-a cauzat nebunia, ci germenul de nebunie înnascut a cauzat aceasta viata. Ceea ce o dovedeste este ca toate încercarile, adeseori si cu staruinta repetate de unii prieteni ai sai, între altii si de mine, nu au fost în stare sa-l aduca la un trai mai regulat.

Si nici de nefericiri cari ar fi influentat sanatatea intelectuala sau fizica a lui Eminescu nu credem ca se poate vorbi. Daca ne-ar întreba cineva: a fost fericit Eminescu? Am raspunde: cine e fericit? Dar daca ne-ar întreba: a fost nefericit Eminescu? Am raspunde cu toata convingerea: nu! Ce e drept, el era un adept convins al lui Schopenhauer, era, prin urmare, pesimist. Dar acest pesimism nu era redus la plângerea marginita a unui egoist nemultumit cu soarta sa particulara, ci era eterizat sub forma mai senina a melancoliei pentru soarta omenirii îndeobste; si chiar acolo unde din poezia lui strabate indignarea în contra epigonilor si a demagogilor înselatori avem a face cu un simtimânt estetic, iar nu cu o amaraciune personala. Eminescu, din punct de vedere al egoismului celui mai nepasator om ce si-l poate închipui cineva, precum nu putea fi atins de un simtimânt prea intensiv al fericirii, nu putea fi nici expus la o prea mare nefericire. Seninatatea abstracta, iaca nota lui caracteristica în melancolie, ca si în veselie. Si, lucru interesant de observat, chiar forma nebuniei lui era o veselie exultanta.

Când venea în mijlocul nostru cu naivitatea sa ca de copil, care îi câstigase de mult inima tuturor, si ne aducea ultima poezie ce o facuse, o refacuse, o rafinase, cautând mereu o forma mai perfecta, o cetea parca ar fi fost o lucrare straina de el. Niciodata nu s-ar fi gândit macar sa o publice; publicarea îi era indiferenta, unul sau altul din noi trebuia sa-i ia manuscrisul din mâna si sa-l dea la Convorbiri literare.

Si daca pentru poeziile lui, în care si-a întrupat sub o forma asa de minunata cugetarile si simtirile, se multumea cu emotiunea estetica a unui mic cerc de amici, fara a se gândi la nici o satisfactie de amor propriu: daca el se considera oarecum ca organul accidental prin care însas poezia se manifesta, asa încât ar fi primit cu aceea multumire sa se fi manifestat prin altul, ne este permis a conchide nu numai ca era nepasator pentru întâmplarile vietii externe, dar si chiar ca în relatiile lui pasionale era de un caracter cu totul neobisnuit. Cuvintele de amor fericit si nefericit nu se pot aplica lui Eminescu în acceptiunea de toate zilele. Nici o individualitate femeiasca nu-l putea captiva si tine cu desavârsire în marginirea ei. Ca si Leopardi în Aspasia, el nu vedea în femeia iubita decât copia imperfecta a unui prototip nerealizabil. Îl iubea întâmplatoarea copie sau îl parasea, tot copie ramânea, si el, cu melancolie impersonala, îsi cauta refugiul într-o lume mai potrivita cu el, în lumea cugetarii si a poeziei. De aci Luceafarul cu versurile de la sfârsit:

Ce-ti pasa tie, chip de lut,
Dac-oi fi eu sau altul?
Traind în cercul vostru strimt,

Norocul va petrece;
 Ci eu în lumea mea ma simt
 Nemuritor si rece.

II

Întelegând astfel personalitatea lui Eminescu, înțelegem totdeodata una din partile esentiale ale operei sale literare: bogatia de idei, care înalta toata simtirea lui (caci nu ideea rece, ci ideea emotionala face pe poet), si vom vedea în chiar patrunderea acestei bogatii intelectuale pâna în miezul cugetarilor poetului puterea miscatoare care l-a silit sa creeze pentru un asemenea cuprins ideal si forma exprimarii lui si sa îndeplineasca astfel amândoua cerintele unei noi epoci literare.

Eminescu este un om al timpului modern, cultura lui individuala sta la nivelul culturii europene de astazi. Cu neobosita lui staruinta de a ceti, de a studia, de a cunoaste, el își înzestra fara preget memoria cu operele însemnate din literatura antica si moderna. Cunosctor al filozofiei, în special a lui Platon, Kant si Schopenhauer, si nu mai putin al credintelor religioase, mai ales al celei crestine si buddaiste, admirator al Vedelor, pasionat pentru operele poetice din toate timpurile, posedând stiinta celor publicate pâna astazi din istoria si limba româna, el afla în comoara ideilor astfel culese materialul concret de unde sa-si formeze înalta abstractiune care în poeziile lui ne deschide asa de des orizontul fara margini al gândirii omenesti. Caci cum sa ajungi la o privire generala daca nu ai în cunostintele tale treptele succesive care sa te ridice pana la ea? Tocmai ele dau lui Eminescu cuprinsul precis în acele versuri caracteristice în care se întrupeaza profunda lui emotiune asupra începuturilor lumii, asupra vietii omului, asupra soartei poporului român.

Poetul e din nastere, fara îndoiala. Dar ceea ce e din nastere la adevaratul poet nu e dispozitia pentru forma goala a ritmului si a rimei, ci nemarginita iubire a tot ce este cugetare si simtire omeneasca, pentru ca din perceperea lor acumulata sa se desprinda ideea emotionala spre a se înfatisa în forma frumosului.

Acel cuprins ideal al culturii omenesti nu era la Eminescu un simplu material de eruditie straina, ci era primit si asimilat în chiar individualitatea lui intelectuala. Deprins astfel cu cercetarea adevarului, sincer mai întâi de toate, poeziile lui sunt subiectiv adevarate nu numai atunci când exprima o intuitie a naturei sub forma descriptiva, o simtire de amor uneori vesela, adeseori melancolica, ci si atunci când trec peste marginea lirismului individual si îmbratiseaza si reprezinta un simtimânt national sau umanitar.

De aici se explica în mare parte adâncă impresie ce a produs-o opera lui asupra tuturilor. Si ei au simtit în felul lor ceea ce a simtit Eminescu, în emotiunea lui își regasesc emotiunea lor; numai ca el îi rezuma pe toti si are mai ales darul de a deschide miscarii sufletesti cea mai clara expresie, asa încât glasul lui, desteptând rasunetul în inima lor, le da totdeodata cuvântul ce singuri nu l-ar fi gasit. Aceasta scapare a suferintei mute prin farmecul exprimarii este binefacerea ce o revarsapoetul de geniu asupra oamenilor ce-l asculta, poezia lui devine o parte integranta a sufletului lor, si el traieste de acum înainte în viata poporului sau.

Dar cuprinsul poeziilor lui Eminescu nu ar fi avut atâta putere de a lucra asupra altora daca nu ar fi aflat forma frumoasa sub care sa se prezinte. Si fiindca tocmai aceasta forma este partea cea mai sugestiva în opera lui, sa ne fie permis a termina studiul de fata prin repede analizare a elementelor ei distinctive.

O rezerva trebuie facuta din capul locului, si este cu atât mai importanta cu cât multi din imitatorii lui Eminescu nu par a o fi facut. Volumul în care sunt adunate poeziile sale nu este publicat de el însusi, din cauza împrejurarilor cunoscute si atinse în prefata noastra la editia I de la 1883. Daca, în starea în care se afla Eminescu atunci, am putut lua asupra-mi datoria de a publica culegerea poeziilor lui, nu aveam dreptul nici de a le modifica, nici de a lasa pe unele la o parte. Prin urmare, asa cum se prezinta si astazi unicul volum, el cuprinde toate poeziile si cele de la început, pe care însa autorul declarase de mult ca voia sa le îndrepteze si în parte sa le supprime. Nici cele 8 poezii citate în prefata la editia I, nici Calin, nici Epigonii, nici Strigoii nu sunt Eminescu în toata puterea lui. Contururile

tremurânde ale descrierilor fara destula precizie intuitiva, lipsa de claritate a gândirii, greseli în accentul ritmic si în rime sunt defecte al caror cel mai aprig critic era chiar Eminescu. Daca totus si aceste poezii au meritat si vor merita sa figureze în opera lui literara, este fiindca în fiecare din ele apare deodata din mijlocul imperfectiilor o frumusetate de limba si o înaltare de cuget care prevesteau de la început ce avea sa devie poetul ajuns la culmea lui.

Rezerva dar ce un simtimânt de dreptate elementara ne impune sa o facem este ca în cercetarea urmatoare nu vom avea în vedere decât poeziile, din norocire cele mai numeroase, pe care le-a scris Eminescu în epoca deplinei sale dezvoltari. Acestea însa reclama toata luarea-aminte a criticei literare în privinta formei lor, si cu deosebire a înrudirii cu poezia populara, din care s-au hranit mai întâi si deasupra careia s-au ridicat pas cu pas pana la exprimarea celor mai înalte conceptiuni.

Conditia fundamentala a acestei ridicari a formei poetice era o mânuire perfecta a limbei materne, pentru ca ea sa fie pregatita pentru o conceptiune mai întinsa si sa poata crea din propria ei fire vestmântul noilor cugetari. Aceasta este

lupta dreapta

ce o încearca Eminescu, pentru

a turna în forma noua limba veche si-nteleapta.

Pentru el limba româna e

ca un fagure de miere,

dulce si stravezie, dar nu razletita în lipsa de contururi, ci prinsa în celula regulata a fagurelui.

Poeziile lui încep în aceasta privinta alipindu-se de-a dreptul de forma populara, dar îi dau o noua însufletire si o fac primitoare de un cuprins mai înalt. [...]

Din poezia populara si-a însusit Eminescu armonia, uneori onomatopeica, a versurilor sale:

Peste vârf de ramurele
Trec în stoluri rândunele,
Ducând gândurile mele
Si norocul meu cu ele.
Si se duc pe rând, pe rând,
Zarea lumii-ntunecând,
Si se duc ca clipele
Scuturând aripele.

*

Si blânde, triste glasuri din vuiet se desfac...
Ca molcoma cadenta a undelor pe lac.

*

Luna tu, stapâna marii, pe a lumii bolta luneci
Si gândirilor dând viata suferintele întuneci...
Peste câte mii de valuri stapânirea ta strabate,
Când plutesti pe miscatoarea marilor singuratate.

*

De ce dorm îngramadite între galbenele file
Iambii suitori, troheii, saltaretele dactile?

*

Pe când oastea se aseaza, iata soarele apune,
Voind crestetele-nalte ale tarii sa-ncunune
Cu un nimb de biruinta: fulger lung încremenit
Margineste muntii negri în întregul asfintit,
Pan'ce izvorasc din veacuri stele una câte una,
Si din neguri, dintre codri, tremurând s-arata luna.

Nu au existat, nu vor exista în poezia româna versuri mai frumoase decât acestea.
Tot din poezia populara si din citirea cronicarilor, din patrunderea intima a vechei limbi
române au putut iesi versurile în care vorbesc solul si Mircea-voda în Satira III:

- Ce vrei tu?
- Noi, buna pace, Si de n-o fi cu banat,
Domnul nostru-ar vrea sa vaza pe maritul împarat.[...]
- Orce gând ai, împarate, si orcum vei fi sosit,
Cât suntem înca pe pace, eu îti zic: bine-ai venit!
Despre partea închinarii, însa, Doamne, sa ne ierti.
Dar acu vei vrea cu oaste si razboi ca sa ne certi,
Or vei vrea sa faci întoarsa de pe-acuma a ta cale
Sa ne dai un semn si noua de mila mariei-tale -
De-o fi una, de-o fi alta: ce e scris si pentru noi,
Bucurosi le-om duce toate, de e pace, de-i razboi.

Dupa vremuri multi venira, începând cu acel oaspe
Ce din vechi se pomeneste, cu Dariu al lui Istaspe,
Multi durara, dupa vremuri, peste Dunare vrun pod,
De-au trecut cu spaima lumii si multime de norod;
Împarati pe care lumea nu putea sa-i mai încapa
Au venit si-n tara noastra de-au cerut pamânt si apa;
Si nu voi ca sa ma laud, nici ca voi sa te-nspaimânt;
Cum venira, se facura toti o apa s-un pamânt.

Dar primind astfel din limba populara elementul firesc si armonios, Eminescu înalta rimele
poeziei române peste acea forma obisnuita si adeseori neîngrijita, care a dat atât poezii ale
noastre de pân-acum un aer aproape trivial.
Primul pas al lui pe aceasta cale e de a lua unele cuvinte din cele mai familiare si prozaice
si de a le ridica la splendoarea unei rime surprinzatoare:

Iar te-ai cufundat în stele
Si în nori si-n ceruri nalte?
De nu m-ai uita încalte,
Sufletul vietii mele.

*

O! vino iar în al meu brat,
Sa te privesc iar cu nesat,
Sa razim dulce capul meu

De sânul tau, de sânul tau!

*

Ti-aduci aminte cum pe-atunci,
Când ne plimbam prin vai si lunci,
Te ridicam de subsuori
De-atâtea ori, de-atâtea ori?

*

O, eroi! care-n trecutul de mariri va adumbriseti,
Ati ajuns acum la moda de va scot din letopiseti.

Al doilea pas este introducerea, cu totul particulara poeziei lui Eminescu, a unor rime noua, formate din împreunarea cu un cuvânt prescurtat, dupa felul caracteristic al limbii românești, sau din doua cuvinte.

Pe-atunci erai tu singur, încât ma-ntreb în sine-mi
Au cine-i zeul carui plecam a noastre inemi?

*

Si daca stele bat în lac
Adâncu-i luminându-l,
E ca durerea mea s-o-mpac
Înseninându-mi gândul.

*

Sus inimile voastre! Cîntare aduceti-i,
El este moartea mortii si învierea vietii.
Sa cer a tale daruri, genunchi si frunte nu plec,
Spre ura si blestemuri as vrea sa te înduplec.

*

Traiul lumii, draga tata,
Cine vor, aceia lese-l,
Dara sufletul mi-e vesel.

*

Oare ochii ei o mint,
Sau aievea-i, adevaru-i...
Flori de tei el are-n paru-i.

*

Când luna trece prin stejari,
Urmând mereu în cale-si,
Când ochii tai tot înca mari
Se uita dulci si galesi?

*

Fericeasca-l scriitorii, toata lumea recunoasca-l -
Ce-o sa aiba din acestea pentru ei batrânul dascal?

*

Icoana stelei ce a murit

Încet pe cer se suie;
Era, pe când nu s-a zarit,
Azi o vedem, si nu e.

Însa unde inovatia lui Eminescu în privinta rimei se arata în modul cel mai neasteptat este în numele proprii luate din diferite sfere de cultura si introduse în modul cel mai firesc în versurile sale. Se stie ce riscata este întrebuintarea numelor proprii în poezia lirica, si într-o veche cercetare literara a noastra am citat câteva exemple înspaimântatoare. Eminescu însa a stiut sa se foloseasca de ele cu maiestrie, si tocmai aceste rime sunt dintre cele mai frumoase si mai bine primite ale lui:

*
Ca sa vad-un chip, se uita
Cum alearga apa-n cercuri,
Caci vrajit de mult e lacul
De-un cuvânt al sfintei Miercuri.

*
Ca sa iasa chipu-n fata,
Trandafiri arunca tineri,
Caci vrajiti sunt trandafirii
De-un cuvânt al sfintei Vineri.

*
Ce? sa-ngâni pe coarda dulce, ca de voie te-ai adaos
La cel cor ce-n opereta e condus de Menelaos?

*
Când vezi piatra ce nu simte nici durerea si nici mila,
De ai inima si minte, feri în laturi: e Dalila!

*
Cu murmurile lor blânde un izvor de horum-harum
Câstigând cu clipoceala nervum rerum gerendarum,
Cu evlavie adâncă ne-nvatau al mintii scripet,
Leganând când o planeta, când vreun rege din Egipt.

*
Dupa vremuri multi venira, începând cu acel oaspe
Ce din vechi se pomeneste, cu Dariu al lui Istaspe.

*
În izvoadele batrâne pe eroi mai pot sa caut,
Au cu lira visatoare sau cu sunete de flaut
Pot sa-ntâmpin patriotii ce-au venit de-atunci încolo?
Înaintea acestora tu ascunde-te, Apollo!
Asa ca-nchipuindu-ti lacrimoasele ei gene,
Ti-ar parea mai mândra decât Venus Anadyomene.

*
Ramâneti în umbra sfînta, Basarabi si voi Musatini,
Descalicatori de tara, datatori de legi si datini.

*

Patimas si îndaratnic s-o iubesti ca pe-un copil,
Când ea-i rece si cu toane ca si luna lui april?
Înclestând a tale brate mintea sa ti-o pierzi,
De la crestet la picioare s-o admiri si s-o dezmierzi
Ca pe-o marmora de Paros sau o pânza de Coreggio,
Când ea-i rece si cocheta? Esti ridicul, înțelege-o!

*

Cu durerile iubirii
Voind sufletu-mi sa-l vindic,
L-am chemat în somn pe Kama -
Kamadeva, zeul indic.

Dupa o asa încordare, dupa o asa "lupta dreapta" pentru a turna "limba veche în forma noua", nu ne vom mira ca a putut ajunge Eminescu, pe de o parte, la aplicarea sigura a unor forme rafinate în Oda în metru antic, în Glossa si în admirabilele Sonete, pe de alta, la cea mai limpede expresie a unor cugetari de adâncă filozofie, pentru care nu se gasea pana atunci nici o pregatire în literatura noastra. Caci palidele imitari ale monoloagelor din Faust si din Hamlet, sau ale reflectiilor mediocrului Aimé-Martin, din care se gasesc urme în încercarile literare dupa 48, nu pot intra aci în comparatie. Înca în primele poezii ale lui Eminescu, cum e Mortua est, Melancolie, de altminteri asa de imperfecte, se întâlnesc strofe ca acestea:

S-apoi cine stie de este mai bine
A fi sau a nu fi? Dar stie orcine
Ca ceea ce nu e, nu simte dureri -
Si multe dureri-s, putine placeri.

A fi? Nebunie si trista si goala:
Urechea te minte si ochiul te-nsala:
Ce-un secol ne zice, ceilalti o deszic -
Decât un vis sarbad, mai bine nimic.

*

Credinta zugravesce icoanele-n biserici -
Si-n sufletu-mi pusese povestile-i feerici,
Dar de-ale vietii valuri, de al furtunei pas
Abia conture triste si umbre-au mai ramas.

Dar deplina stapânire a formei clare pentru cuprinsul unei asemenea idei o arata Eminescu în poeziile din epoca sa cea adevarata:

Sa cer un semn, iubito, spre-a nu te mai uita?
Te-as cere doar pe tine, dar nu mai esti a ta,
Nu floarea vestejita din parul tau balai,
Caci ultima mea ruga-i uitarii sa ma dai

La ce simtirea cruda a stinsului noroc
Sa nu se sting-asemeni, ci-n veci sa stea pe loc?
Tot alte unde-i suna aceluiasi pârau;
La ce statornicia parerilor de rau,
Când prin aceasta lume sa trecem ne e scris
Ca visul unei umbre si umbra unui vis?

*
Cu mâine zilele-ti adaugi,
Cu ieri viata ta o scazi,
Si ai cu toate astea-n fata
De-a pururi ziua cea de azi.

Când unul trece, altul vine
În asta lume a-l urma,
Precum când soarele apune,
El si rasare undeva.

Se pare cum ca alte valuri
Cobor mereu pe-acelasi vad,
Se pare cum ca-i alta toamna,
Ci-n veci aceleasi frunze cad.

Vremea trece, vremea vine,
Toate-s vechi si noua toate;
Ce e rau si ce e bine
Tu te-ntreaba si socoate.
Nu spera si nu ai teama:
Ce e val, ca valul trece;
De te-ndeamna, de te cheama,
Tu ramâi la toate rece.

*

La-nceput, pe când fiinta nu era, nici nefiinta,
Pe când totul era lipsa de viata si vointa,
Când nu s-ascundea nimica, desi tot era ascuns,
Când patruns de sine însusi odihnea cel nepatruns;
Fu prapastie? Genuna? Fu noian întins de apa?
N-a fost lume priceputa si nici minte s-o priceapa,
Caci era un întuneric ca o mare far-o raza,
Dar nici de vazut nu fuse si nici ochi care s-o vaza,
Umbra celor nefacute nu-ncepuse a se desface,
Si în sine împacata stapânea eterna pace.
Dar deodat-un punct se misca... cel întâi si singur! Iata-l
Cum din haos face muma, iara el devine tatal!
Punctu-acela de miscare, mult mai slab ca boala spumii,
E stapânul fara margini peste marginile lumii,
De-atunci negura eterna se desface în fasii,
De atunci rasare lumea, luna, soare si stihii,
De atunci si pana astazi colonii de lumi pierdute
Vin din sure vai de haos pe carari necunoscute
Si, în roiuri luminoase izvorând din infinit,
Sunt atrase în viata de un dor nemarginit.
Iar în lumea asta mare noi, copii ai lumii mici,
Facem pe pamântul nostru musuroaie de furnici:
Microscopice popoare, regi, osteni si învatati.
Ne succedem generatii si ne credem minunati.
Musti de-o zi pe-o lume mica de se masura cu cotul;

În acea nemarginire ne-nvelim, uitând cu totul
 Cum ca lumea asta-ntreaga e o clipa suspendata,
 Ca-ndaratu-i si nainte-i întuneric se arata.
 Precum pulbere se joaca imperiul unei raza,
 Mii de fire viorie ce cu raza înceteaza,
 Astfel într-a vesniciei noapte pururea adânca
 Avem clipa, avem raza, care tot mai tine înca,
 Cum s-o stinge, totul piere ca o umbra-n întuneric;
 Caci e vis al nefiintei universul cel himeric.

Acesta a fost Eminescu, aceasta este opera lui. Pe cât se poate omeneste prevedea, literatura poetica româna va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui, si forma limbei nationale, care si-a gasit în poetul Eminescu cea mai frumoasa înfaptuire pana astazi, va fi punctul de plecare pentru toata dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetarii românesti.

NOTA ASUPRA ZILEI SI LOCULUI NASTERII LUI EMINESCU

Într-un registru (pastrat de d. Iacob Negruzzi), în care membrii societatii literare "Junimea" si-au însemnat data si locul nasterii lor, sta scris pe pagina a doua de propria mâna a lui Eminescu în dreptul numelui sau: "20 decembrie 1849, Botosani", si deasupra este chiar intercalat sfântul "Ignat", pe care biserica ortodoxa îl serbeaza în adevar la 20 decembrie. Însa din corespondenta ce am avut-o în a. 1889 relativ la biografia lui Eminescu, am si o scrisoare de la sora mai mare a poetului, doamna A. Drogli, din Cernauti, 3 iulie 1889, în care se zice: "Biografia fratelui Mihail (publicata în Familia, no.2, anul 1885) este exacta, cu deosebire ca s-au nascut în satul Ipotesti lângă orasul Botosani, departare de 1 1/2 ora, proprietatea tatalui nostru".

S-a ivit astfel îndoiala asupra locului nasterii, dar s-a ivit îndoiala si asupra timpului; în matricula gimnaziului din Cernauti, unde a studiat Eminescu, se vede trecuta ziua nasterii lui ca fiind 14 decembrie 1849.

Toata nedumerirea a încetat astazi în urma cercetarilor d-lui N. D. Giurescu, al caror rezultat l-a publicat printr-o scrisoare în Convorbiri literare de la 1 iunie 1912, de unde extragem urmatoarele:

"Dupa o zadarnica excursiune ce am facut în Ipotesti, satul copilariei lui Eminescu, d. G. Cerchez (pe atunci prefectul judetului Botosani) a primit urmatorul raspuns la o scrisoare ce adresase maicei Agapia Gherghel, starita schitului Agafton, unde traieste o matusa a poetului: 1891, martie 29, Agafton

Domnule prefect,

D. poet Eminescu este nascut în Botosani; aceasta este foarte sigur, caci am întrebat pe maica Fevronia Iorascu, care au fost de fata când s-a nascut. Este cunoscut înca ca botezul i s-au cetit de catre preotul Dimitrie, de la Ospenia...

Agapia Gherghel"

Am pornit spre biserica Uspenia ce-i mai zice si biserica Domneasca - catedrala din Botosani. Am cautat pe preotul Dimitrie si dupa rascolirea câtorva groase volume prafuite de vreme în care erau trecute numele tuturor botezatilor de "Dumnealui preotul iconom Ion Stamati", acum raposat, începând cu a. 1832 am gasit în urmatoarele rânduri pe cari le dau în exacta transcriere:

"Nascut la 15 ghenarie 185, din parintii: Gheorghe Eminovici, proprietar, si sotia sa Ralu, nascuta Vasile Iurascu, care primi botezul în 21 ghenarie; s-a numit Mihail, având nas pe dumnealui stolnicul Vasile Iurascu".

Acest volum se afla în buna pastrare a preotului Dimitrie, de la mai sus pomenita biserica...

Ramâne (asadar) cu totul sigur ca Mihail Eminescu s-a nascut în Botosani în ziua de 15 ianuarie 1850."

Credem si noi ca aceasta concluziune a d-lui Giurescu trebuie primita si ca, prin urmare, poetul nostru este nascut la 15 ianuarie 1850 în Botosani.

(1889)